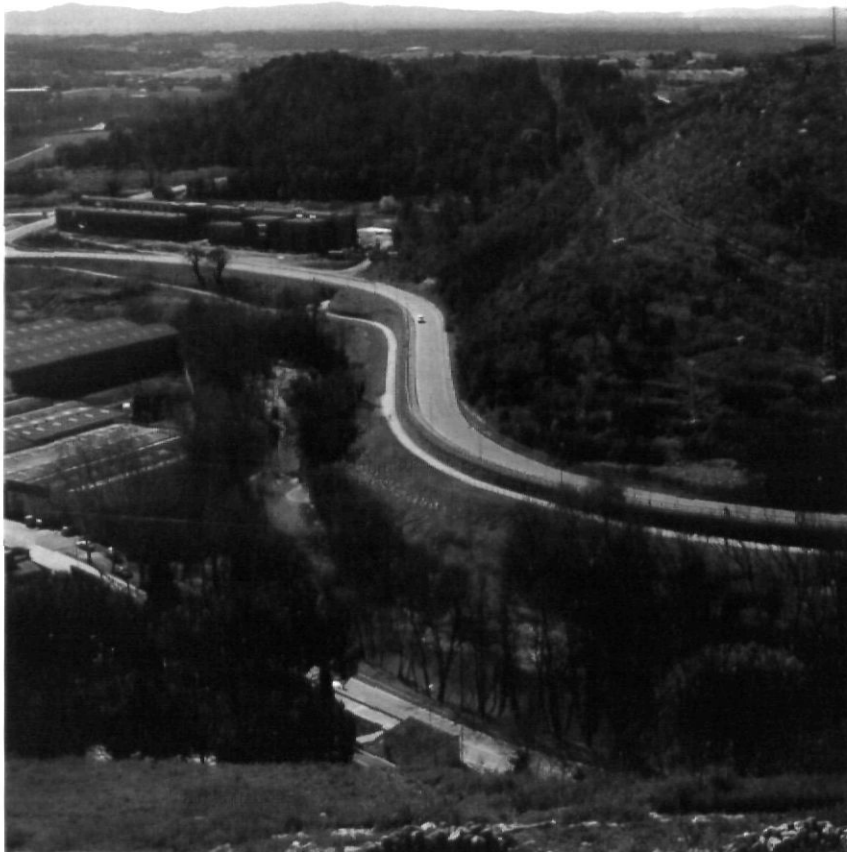

Educació

Els jaciments arqueològics i la seva divulgació a través de les visites guiades

Joan Abad i Albert Aulines

Poblat ibèric de la Creueta, situat al turó del costat mateix del Parc Científic de la UdG.

Els jaciments arqueològics de les comarques gironines són relativament abundants i diversos (n'hi ha arreu del territori i de tots els períodes). Més enllà del seu propi valor científic, però, ens preguntem què cal fer amb aquests jaciments arqueològics que constitueixen un dels elements bàsics del nostre patrimoni històric i natural. Des de la dècada dels noranta del segle passat, una de les formes més habituals i rendibles ha consistit a divulgar alguns d'aquests jaciments arqueològics als alumnes de les nostres escoles per tal que, des de ben petits, coneguin l'entorn natural i cultural on viuen i, d'aquesta manera, adquireixin un bagatge que els capaciti, al llarg de la seva vida, per actuar decididament a favor del respecte, la protecció i la conservació del patrimoni, del Nostre patrimoni.

La introducció de l'arqueologia en l'àmbit escolar està relacionada amb la renovació pedagògica encetada al nostre país en l'últim terç del segle XX

Jaciments arqueològics a les comarques gironines

Arreu de les comarques gironines són nombrosos els testimonis del pas de les comunitats humanes que han viscut o transitat aquest mateix territori que al principi del segle XXI habitem nosaltres. Què signifiquen per a nosaltres aquests testimonis? I, què n'hem fet o en podem fer d'aquest patrimoni històric i natural d'acord amb la nostra manera de viure (econòmica, social i cultural) actual?

Les dades que disposem per saber com eren les comunitats humanes que ens han precedit ens les han proporcionat la investigació científica a partir de les diferents disciplines en què es divideix per tractar aquesta temàtica: arqueologia, paleoantropologia, paleontologia, geologia.

Aquestes dades, empíriques i diverses (eines de pedra, ceràmica, animals fòssils), ens permeten reconstruir *grosso modo* l'evolució històrica de les societats humanes gironines del passat, així com el medi natural en què van viure: sabem, per exemple, que fa un milió d'anys al Pla de l'Estany hi van viure espècies animals avui extingides (elefants, rinoceronts, hipopòtams); que les evidències de tecnologia humana més antigues s'han localitzat a pocs metres de l'actual pavelló de Fontajau, al promontori del Puig d'en Roca; que la zona de Serinyà va ser un lloc freqüentat pels últims neandertals que van viure a tocar dels Pirineus; que fa uns set mil anys a la zona de la Draga de l'estany de Banyoles hi va haver una concentració de palafits; o que l'origen de la ciutat de Girona cal cercar-lo en el poblat ibèric de Sant Julià de Ramis.

La recerca en aquesta matèria continua actualment i és ben viva (malgrat les dificultats pròpies dels professionals que s'hi dediquen: econòmi-

ques, administratives i, a vegades, socioideològiques). Aquests darrers anys s'han produït novetats importants per comprendre períodes encara poc coneguts de la nostra història: el jaciment de Montlleó (Cerdanya) ha posat de manifest un poblament humà molt antic (15.000 anys) en altituds tan elevades com els Pirineus; el de la Balma de la Xemeneia (Amer) ens informa de les comunitats caçadores que van viure durant el període de màxim fred de la darrera glaciació (ara fa 18.000 anys); les restes arqueològiques del carrer Pompeu Fabra han posat al descobert una part urbana desconeguda de la Girona del segle XIII.

Paral·lelament a la recerca, i mentre aquesta continua, convé preguntar-se quin interès o ús tenen aquest munt de restes arqueològiques per als qui no són especialistes o afeccionats a aquesta matèria i, també, què s'està fent i què es pot fer amb tot aquest llegat més enllà del seu valor purament científic.

Patrimoni: visió integral

La valoració, comprensió i utilitat del terme *patrimoni* tal com l'entendem actualment és conseqüència directa dels canvis produïts durant els darrers trenta anys al nostre país a nivell d'estabilitat política i social, benestar econòmic i democratització de la cultura: la vigència i continuïtat de l'estat social i democràtic de dret instaurat a l'Estat espanyol a partir de l'any 1978 ha fet possible que el patrimoni sigui objecte d'especial atenció i protecció jurídica per part de les administracions públiques i, alhora, el benestar econòmic assolit per bona part de la població ha fet augmentar el nombre de persones que tenen accés i s'interessen pels diferents àmbits del saber, del coneixement i de la informació, un dels quals és el referent al patrimoni.

Tots aquests canvis han contribuït a concebre el patrimoni d'una manera ben diferent de com s'entenia i s'aplicava abans de la dècada dels setanta del segle passat. Aquesta nova visió de patrimoni es defineix, es caracteritza, se sintetitza en una paraula: integral.⁽¹⁾ Actualment, el patrimoni és una entitat integral, és a dir, una unitat formada per un conjunt variable d'elements sempre interconnectats: territori, natura, història, paisatge, art, arqueologia, economia, societat i/o turisme.

En el cas de les comarques gironines, es pot afirmar que la conscienciació, l'estima i el foment del patrimoni des d'aquesta nova visió és, avui, un fet: les administracions públiques disposen de mesures específiques de protecció i conservació (per exemple la Llei 9/1993 de Patrimoni Cultural Català); s'han dissenyat i dut a la pràctica diverses estratègies per tal d'aproximar períodes de la història o espais d'interès natural a sectors diversos de la societat (per exemple els parcs arqueològics); amb certa freqüència es formen plataformes cíviques en defensa d'un element patrimonial concret (com les campanyes «Salvem...») i/o s'ha inclòs el tema del patrimoni en els currículums del sistema educatiu general.

La sensibilització respecte del patrimoni, per tant, ha millorat molt aquests darrers trenta anys i ens n'hem de felicitar. No obstant això, s'ha d'esmentar i tenir present que encara hi ha molta feina a fer, perquè la legislació vigent sovint és insuficient, a la pràctica, per impedir la destrucció d'una part del patrimoni (el cementiri visigòtic de Sant Julià de Ramis); hi ha jaciments que es conserven en un estat ruïnós, deplorable, o que pràcticament no han estat excavats per problemes econòmics o administratius i, a vegades, socioideològics (alguns casos d'excavacions avui paralitzades són el

poblat ibèric de la Creueta i els jaciments paleolítics de la Bora Gran d'en Carreras de Serinyà o de la Balma de la Xemeneia d'Amer).

Però, on cal avançar més és en l'aproximació o divulgació del patrimoni a tots els ciutadans i, en especial, als escolars, tal com comentarem a continuació.

Divulgació a les escoles dels jaciments arqueològics: les visites guiades

Al nostre país, la introducció de l'arqueologia en l'àmbit escolar està relacionada amb la renovació pedagògica que té lloc durant la dècada dels setanta. Es tracta bàsicament d'un tipus d'ensenyament que, a través del manual de text, pretén transmetre als alumnes coneixements teòrics de temes relacionats amb l'arqueologia, però que no suposa, a excepció de casos aïllats, una didàctica experimental de l'arqueologia, com tampoc la visita habitual a jaciments arqueològics.(2)

Aquesta manera d'ensenyar l'arqueologia canviarà substancialment a partir de la dècada dels noranta a conseqüència de dos fets: per una

banda, l'entrada en vigor de la LOGSE permet que, sobretot a través dels anomenats crèdits de síntesi, sorgeixi un major nombre de noves propostes educatives relacionades amb temes com l'arqueologia o el patrimoni cultural i, de l'altra, s'amplia el nombre de llicenciats en història o història de l'art que es professionalitzen i s'especialitzen en la didàctica de l'arqueologia. La suma d'aquest dos factors suposa un augment i una diversificació de les pràctiques pedagògiques: arqueologia experimental (simulacions, reconstruccions, tallers experimentals) o visites guiades (a jaciments arqueològics, a museus).

Aquest és el context social i educatiu que explica perquè en els darrers anys centenars d'escolars han visitat alguns dels jaciments arqueològics que hi ha al territori de Girona i, en concret, els jaciments de les coves paleolítiques de Serinyà, els poblats neolítics de la Draga i de Ca n'Isach, els poblats ibèrics d'Ullastret, de Mas Castellar de Pontós i de Sant Julià de Ramis, les restes grecoromanes d'Empúries o el monestir de Sant Pere de Rodes.

La visita de jaciments arqueològics gironins, per tant, ja forma part

de la pràctica regular de la majoria de les escoles. Però, també cal tenir en compte i puntualitzar que gairebé totes aquestes visites es realitzen bàsicament a aquells jaciments més accessibles, a aquells situats més a la vora de l'asfalt (tots els jaciments esmentats anteriorment estan situats a peu d'alguna carretera), per una banda, i de l'altra, que també existeixen molts d'altres jaciments arqueològics, amb graus d'accessibilitat variable, que encara no s'han incorporat en la dinàmica de divulgació escolar.

El patrimoni arqueològic gironí és suficientment complet (hi són representats tots els períodes històrics: des del paleolític fins a les fàbriques del segle XIX) i divers (n'hi ha a les ciutats i en medis rurals) perquè també es puguin dur a terme visites guiades en jaciments que de moment són desconeguts per molts dels nostres escolars i que, al mateix temps, molts d'ells permetrien contemplar, a més d'una determinada visió del passat històric, d'altres elements del nostre patrimoni: geologia, flora i/o fauna.

Esmentarem dos exemples ben representatius. Primer: per la seva riquesa històrica i natural, el massís del Montgrí (on hi ha dos jaciments arqueològics del paleolític inferior i un castell medieval) podria i hauria de ser visitat per tots els alumnes que, any rere any, generació rere generació, passen per les nostres escoles. Una visita com aquesta —en contacte permanent amb la natura durant unes quantes hores seguides juntament amb les explicacions oportunes d'un guia—proporcionaria als sempre encuriosits nens i nenes una informació de coneixements rica i integral, a més d'una inoblidable sortida de camp: natura, territori, història, excursionisme, paisatge. Segon: la ciutat de Girona podria perfectament ampliar la divulgació escolar del seu patrimoni perquè

El Puig d'en Roca constitueix el patrimoni cultural més antic de la ciutat de Girona.

